

**Małgorzata Stępień<sup>1</sup>**

## **Zarząd sukcesyjny a prawa spadkobierców zmarłego wspólnika do wejścia do spółki cywilnej**

### **Streszczenie:**

Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw wprowadza instytucję tzw. zarządu sukcesyjnego przedsiębiorstwem w spadku. Celem artykułu jest analiza zawartego w ustawie rozwiązania, które modyfikuje zasady wykonywania praw spadkobierców w spółce cywilnej, jak również umożliwia wejście spadkobierców do tej spółki w miejsce zmarłego wspólnika, również gdy wspólnicy nie zastrzegli takiej możliwości.

**Słowa kluczowe:** przedsiębiorca, zarząd sukcesyjny, zarządca sukcesyjny, spółka cywilna, spadkobiercy

### **A Succession Management and a Right of Heirs of a Partner to Join the Partnership**

The act on succession management of a single proprietorship and other facilities regarding the succession of enterprises has introduced institution of a management succession in the Polish legal system. The aim of the article is to analyze the provisions modifying the rules of the exercise of rights of heirs in the civil law partnership as well as allow the heirs to join the civil law partnership in place of the deceased partner in the event that the partners did not reserve such possibility.

**Key words:** entrepreneur, succession management, a successor manager, a civil law partnership, heirs

<sup>1</sup> Autorka jest doktorantką Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, malgorzata5.stepien@doctoral.uj.edu.pl, ORCID 0000-0002-1561-5353.

## 1. Wstęp

Ustawą z 5.7.2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw<sup>2</sup> wprowadzono instytucję tzw. zarządu sukcesyjnego przedsiębiorstwem w spadku.

W stanie prawnym obowiązującym przed wejściem w życie Ustawy śmierć przedsiębiorcy wykonującego działalność gospodarczą we własnym imieniu na podstawie wpisu do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (dalej: CEIDG), skutkowałą zakończeniem prowadzonej przez taką osobę działalności gospodarczej. Jednocześnie, jeśli przedsiębiorca prowadził działalność gospodarczą w ramach spółki cywilnej, w której było wyłącznie dwóch wspólników, śmierć ww. przedsiębiorcy w pewnym przypadku powodowała rozwiązanie samej spółki cywilnej. Na podstawie Ustawy spadkobiercy ww. przedsiębiorcy mają możliwość ustanowienia zarządu sukcesyjnego nad przedsiębiorstwem w spadku oraz wejścia do spółki cywilnej również w przypadku, gdy wspólnicy spółki cywilnej nie zastrzegli w umowie spółki bądź w uchwale wspólników możliwości wejścia ww. osób w miejsce zmarłego wspólnika.

Omawiana materia jest niezmiernie istotna z uwagi na fakt, iż na dzień 31 grudnia 2016 r. w rejestrze REGON wpisanych było blisko 3 miliony osób fizycznych wykonujących działalność gospodarczą i niemal 300 tysięcy spółek cywilnych, podczas gdy wszystkich spółek handlowych było niewiele ponad 500 tysięcy<sup>3</sup>. Nadto Ustawa jest pierwszym aktem prawnym obowiązującym na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, który odnosi się do sukcesji tzw. przedsiębiorstw rodzinnych. Podstawowym celem Ustawy jest: „zapewnienie przedsiębiorcom będącym osobom fizycznym warunków do zachowania ciągłości przedsiębiorstwa po ich śmierci, przy uwzględnieniu, że przedsiębiorstwo należy postrzegać jako wartość majątkową i gospodarczą, a nie tylko społeczną”<sup>4</sup>.

Przedmiotem badawczym artykułu są zasady wstąpienia do spółki cywilnej spadkobierców przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną, prowadzącego, bezpośrednio przed śmiercią, działalność gospodarczą na podstawie wpisu do CEIDG w ramach spółki cywilnej. W pierwszej części artykułu zostanie przedstawiona istota spółki cywilnej oraz zasady wejścia spadkobierców zmarłego wspólnika do spółki cywilnej zgodnie z zasadami wskazanymi w art. 872 Ustawy z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny<sup>5</sup>. W drugiej części artykułu zostaną przedstawione zasady ustanawiania zarządu sukcesyjnego oraz rozwiązania dotyczące spółki cywilnej w zakresie związanym z wejściem spadkobierców w miejsce zmarłego wspólnika, wprowadzone do polskiego porządku prawnego Ustawą.

---

<sup>2</sup> Ustawa z 5.7.2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw (Dz.U. 2021, poz. 170, tekst jedn. ze zm.), dalej: Ustawa.

<sup>3</sup> Dane pochodzą z Projektu ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej wraz z uzasadnieniem, druk nr 2293, Sejm VIII kadencji, <<http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/E92FE584749E0DD6C12582410036F249/%24File/2293.pdf>>, [dostęp:17.6.2020 r.].

<sup>4</sup> Projekt ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej wraz z uzasadnieniem, druk nr 2293, Sejm VIII kadencji, <<http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/E92FE584749E0DD6C12582410036F249/%24File/2293.pdf>>, [dostęp:16.6.2020 r.].

<sup>5</sup> Ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2019, poz. 1145, tekst jedn. ze zm.), dalej: k.c.

## 2. Spółka cywilna

### 2.1. Istota spółki cywilnej

Za pierwowzór spółki cywilnej uznaje się rzymską *societas*, która – jak wskazuje A. Herbert – stanowiła: „wyłącznie stosunek zobowiązaniowy między współnikami, irrelevantny wobec osób trzecich”<sup>6</sup>. Na gruncie artykułu 860 k.c. spółka cywilna jest umownym stosunkiem cywilnoprawnym, w którym współnicy zobowiązują się do świadczenia polegającego na dążeniu do osiągnięcia wspólnego celu gospodarczego przez działanie w oznaczony sposób, w szczególności przez wniesienie wkładów (art. 860 § 1 k.c.).

W doktrynie prawa cywilnego przyjmuje się, że umowa spółki cywilnej jest czynnością prawną *inter vivos*, konsensualną, zobowiązującą, odpłatną, przysparzającą i kauzalną<sup>7</sup>.

Literalne brzmienie art. 860 § 1 k.c. wskazuje, że do zawarcia umowy spółki cywilnej konieczne są minimum dwa podmioty. Przez zawarcie umowy spółki dochodzi pomiędzy współnikami do powstania trwałego stosunku o charakterze zobowiązaniowym.

Na gruncie cywilnoprawnym przyjmuje się, że spółka cywilna nie ma zdolności prawnej, jak również zdolności sądowej<sup>8</sup>. W konsekwencji powyższego spółka cywilna nie może nabywać we własnym imieniu jakichkolwiek praw lub zaciągać jakichkolwiek zobowiązań. Tym samym stroną zawieranych umów są w istocie wszyscy współnicy spółki, a nie sama spółka cywilna. Z kolei majątek spółki, o którym mowa w art. 863 k.c., to w istocie majątek współników objęty współwłasnością łączną (tzw. współwłasność do niepodzielnej ręki), na który składa się przedmiot wkładu współników oraz aktywa nabyte w trakcie działalności spółki. Podobnie współnicy, a nie spółka, są stroną postępowania sądowego czy administracyjnego.

Pomimo braku zdolności prawnej w literaturze wskazuje się, że spółka cywilna stanowi niejako korporację, tj. zrzeszenie osób (wspólników) współdziałających między sobą dla osiągnięcia zamierzonego, wspólnego dla wszystkich celu<sup>9</sup>, a sama umowa spółki cywilnej oparta jest na wzajemnym zaufaniu jej współników<sup>10</sup>. Konsekwencją powyższego jest niezmienność składu osobowego spółki cywilnej. Niemniej jednak, jak słusznie wskazuje A. Herbert<sup>11</sup>, *ratio legis* niezmienności składu osobowego spółki

<sup>6</sup> A. Herbert, *Spółka cywilna* [w:] *System Prawa Prywatnego. Prawo spółek osobowych. Tom 16*, red. A. Szajkowski, Legalis/el. 2016, komentarz do art. 860 k.c., teza 63.

<sup>7</sup> Zob. K. Pietrzykowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450–1088*, red. K. Pietrzykowski, Legalis/el. 2018, komentarz do art. 860 k.c., teza 34; J. Jeziorno [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Legalis/el. 2019, komentarz do art. 860 k.c., teza 15; R. Uliasz [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załuski, Legalis/el. 2019, komentarz do art. 860 k.c., teza 4.

<sup>8</sup> Zob. R. Uliasz [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 860 k.c., teza 2; A. Nowacki [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Legalis/el. 2020, komentarz do art. 860 k.c., teza 27.

<sup>9</sup> Zob. J. Jeziorno [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 860 k.c., teza 8; K. Pietrzykowski [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 860 k.c., teza 6.

<sup>10</sup> D. Fuchs, *Możliwość wykluczenia współnika w spółce cywilnej*, „Monitor Prawniczy” 1997, nr 5, Legalis/el.

<sup>11</sup> Zob. A. Herbert [w:] *System...*, komentarz do art. 869 k.c., teza 184.

nie polega na „hibernacji” składu osobowego spółki, a jedynie na: „usankcjonowaniu wpływu wszystkich wspólników na dokonywane zmiany podmiotowe”<sup>12</sup>. Jednocześnie, na gruncie k.c., istnieje możliwość zmiany składu osobowego spółki cywilnej poprzez wypowiedzenie udziału przez wspólnika lub jego wierzyciela osobistego, śmierci wspólnika, wstąpieniu do spółki spadkobierców zmarłego wspólnika czy poprzez przystąpienie do spółki nowego wspólnika.

Z uwagi na ramy artykułu i postawiony cel badawczy w dalszej części artykułu omówione zostaną wyłącznie zasady wstąpienia spadkobierców zmarłego wspólnika do spółki cywilnej.

## 2.2. Wejście spadkobiercy wspólnika do spółki a art. 872 k.c.

Śmierć wspólnika spółki cywilnej skutkuje rozwiązaniem stosunku członkostwa zmarłego wspólnika w spółce cywilnej i koniecznością rozliczenia się przez pozostałych wspólników ze spadkobiercami zmarłego zgodnie z brzmieniem art. 871 k.c. Śmierć wspólnika nie powoduje zaś rozwiązania samej spółki cywilnej, chyba że po śmierci wspólnika w spółce pozostaje wyłącznie jeden wspólnik (osoba fizyczna lub inny podmiot).

W umowie spółki cywilnej lub stosownej uchwale wspólnicy mogą postanowić, zgodnie z treścią art. 872 k.c., iż spadkobiercy zmarłego wchodzi do spółki cywilnej na miejsce zmarłego wspólnika.

Na wstępie zaznaczyć należy, iż przepis 872 k.c. nie jest normą prawną w jakikolwiek sposób modyfikującą postanowienia księgi czwartej k.c. Jak wskazuje A. Nowacki<sup>13</sup>, norma prawna wyrażona w art. 872 k.c. nie jest przepisem prawa spadkowego, albowiem w przypadku zastrzeżenia w umowie spółki cywilnej, że śmierć któregośkolwiek ze wspólników skutkuje rozwiązaniem spółki, umowa spółka ulegnie rozwiązaniu, czyli zmiana wywołana ziszczeniem się wskazanego w umowie spółki warunku będzie dotyczyła wszystkich wspólników spółki, a nie tylko zmarłego. Tym samym należy przychylić się do ww. stanowiska oraz uznać, że księga czwarta k.c. oraz wspomniany powyżej art. 872 k.c. regulują odrębne zagadnienia, tj. podczas gdy księga czwarta k.c. wskazuje, kto w danym przypadku jest spadkobiercą i w jakim udziale, art. 872 k.c. reguluje wyłącznie sposób uzyskania przez spadkobierców legitymacji formalnej do wykonywania praw i obowiązków wspólnika spółki cywilnej.

W przypadku, gdy umowa spółki cywilnej stanowi, iż spadkobiercy zmarłego wspólnika wchodzi w miejsce zmarłego tudzież wspólnicy podjęli w tym przedmiocie stosowną uchwałę, wstąpienie spadkobierców do spółki następuje *ex lege* z chwilą otwarcia spadku<sup>14</sup>. Z uwagi na dyspozytywny charakter art. 872 k.c. nie można jednak wykluczać że, zastrzegając wejście spadkobierców zmarłego wspólnika do spółki, wspólnicy uzależnią je od uprzedniej zgody (oświadczenia woli) spadkobierców

<sup>12</sup> A. Herbert [w:] *System...*, komentarz do art. 869 k.c., teza 184.

<sup>13</sup> A. Nowacki [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 872 k.c., teza 4.

<sup>14</sup> T Sójka, R. Szyszko [w:] *Kodeks cywilny. Tom III. Komentarz. Art. 627–1088*, red. M. Gutowski, Legalis/el. 2019, komentarz do art. 872 k.c., teza 1.

zmarłego wspólnika<sup>15</sup>. Wówczas wstąpienie spadkobierców zmarłego wspólnika do spółki następowaloby dopiero po złożeniu stosownych oświadczeń, przy uwzględnieniu unormowania art. 61 k.c.

Wejście spadkobierców wspólnika do spółki nastąpi w charakterze tzw. wspólnika zbiorowego. Jak wskazuje A. Nowacki<sup>16</sup>, powyższe wynika z faktu, iż: „w modelu kodeksowym zakres praw i obowiązków w spółce cywilnej nie wynika np. z umówionego lub wniesionego przez danego wspólnika wkładu, ale z liczby wspólników w spółce (przyznanie praw i obowiązków następuje per capita, czyli według głów w spółce)”<sup>17</sup>. W konsekwencji: „rozmnożenie liczby wspólników w przypadku traktowania każdego ze spadkobierców z osobna jako wspólnika powodowałoby, że każdy z nich uzyskiwałby np. własne prawo reprezentacji spółki lub samodzielny udział w prowadzeniu jej spraw, a łączny udział spadkobierców wspólnika w zysku lub stracie spółki byłby większy niż udział zmarłego wspólnika”<sup>18</sup>.

W celu wykonywania przez spadkobierców praw i obowiązków wynikających z uczestnictwa w spółce cywilnej, na podstawie art. 872 k.c., spadkobiercy powinni wskazać spółce jedną osobę, która będzie wykonywała ich prawa. Wybór ww. osoby powinien nastąpić zgodnie z zasadami regulującymi występujący pomiędzy spadkobiercami stosunek prawny, wynikający ze wspólności majątku spadkowego. Kwestię tę reguluje art. 1035 k.c., odsyłający do przepisów k.c. o współwłasności w częściach ułamkowych<sup>19</sup>. W związku z tym wydaje się, że wyznaczenie przedstawiciela stanowi czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu, a zatem powinna zostać dokonana na zasadach wskazanych w art. 199 k.c. w zw. z art. 1035 k.c., tj. za zgodą wszystkich spadkobierców. Za takim wnioskiem może przemawiać fakt, że przepisy o treści zbliżonej do art. 872 k.c. zawiera Ustawa z 15.9.2001 r. – Kodeks spółek handlowych<sup>20</sup>, w zakresie dotyczącym wykonywania praw przez współuprawnionych z udziałów lub akcji (art. 184 k.s.h. i art. 333 k.s.h.). Na gruncie ww. przepisów współuprawnieni z udziałów lub akcji, podobnie jak spadkobiercy zmarłego wspólnika spółki cywilnej, muszą wskazać swojego przedstawiciela. Doktryna prawa handlowego<sup>21</sup> zgodnie uważa, iż wybór ww. przedstawiciela jest czynnością przekraczającą zwykły zarząd. Wydaje się zatem iż, z uwagi na podobieństwo obydwu przypadków wyrażające się w podobnych treściach i wymogach, zasadnym jest uznanie, że analogiczna sytuacja zachodzi na gruncie art. 872 k.c., a zatem zgodnie art. 1035 k.c. w zw. z art. 199 k.c. wybór przedstawiciela spadkobierców zmarłego wspólnika wymagał będzie jednomyślności wszystkich

<sup>15</sup> T. Sójka, R. Szyszko [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 872 k.c., teza 3.

<sup>16</sup> A. Nowacki [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 872 k.c., teza 7.

<sup>17</sup> A. Nowacki [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 872 k.c., teza 7.

<sup>18</sup> A. Nowacki [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 872 k.c., teza 7.

<sup>19</sup> R. Uliasz [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 872 k.c., teza 7.

<sup>20</sup> Ustawa z 15.9.2001 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. 2019, poz. 505, tekst jedn. ze zm.), dalej: k.s.h.

<sup>21</sup> Zob. R. Pabis [w:] J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, K. Oplustil, R. Pabis, A. Rachwał, M. Spyra, G. Suliński, M. Tofel, M. Wawer, R. Zawłocki, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Legalis/el. 2020, komentarz do art. 184 k.s.h., teza. 5; Z. Jara [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. Z. Jara, Legalis/el. 2020, komentarz do art. 184 k.s.h., teza 11.

spadkobierców. Osobą, którą spadkobiercy wyznaczają jako osobę uprawnioną do wykonywania ich praw i obowiązków, może być jeden ze spadkobierców lub osoba trzecia.

Artykuł 872 k.c. w żaden sposób nie precyzuje zakresu praw, jakie mogą być wykonywane przez osobę wskazaną przez spadkobierców. Treść art. 872 k.c. wskazuje jedynie, że ww. osoba będzie wykonywała prawa spadkobierców. Wydaje się, że gdyby intencją ustawodawcy było ograniczenie zakresu praw, jakie może, w imieniu spadkobierców, wykonywać w spółce cywilnej ich przedstawiciel, ustawodawca wprost wskazałby to w przepisach k.c. Tym samym *a contrario* uznać należy, iż osoba ta może wykonywać wszelkie prawa przysługujące spadkobiercom jako współnikowi spółki, a zatem na zasadach określonych w art. 865 k.c. Ewentualne ograniczenia, przy czym skuteczne wyłączenie pomiędzy spadkobiercami a osobą wykonującą ich prawa w spółce cywilnej, może zawierać umowa cywilnoprawna zawarta pomiędzy spadkobiercami a osobą wykonującą ich prawa. Nadmienić jednak należy, że ograniczenia te nie będą skuteczne w stosunku do współników spółki cywilnej, jak i innych osób trzecich. Jednocześnie, dopóki spadkobiercy zmarłego współnika nie wskażą osoby, która będzie wykonywała ich prawa i obowiązki, spadkobiercy są pozbawieni możliwości prowadzenia spraw spółki. Pozostali współnicy spółki mogą sami podejmować wszelkie czynności w zakresie prowadzenia spraw spółki, przez co, jak wskazuje A Nowacki, należy rozumieć: „dokonywanie aktów prowadzenia spraw spółki na takich zasadach, jakby taki współnik zbiorowy został wyłączony od uczestnictwa w ich prowadzeniu<sup>22</sup>”, czyli powyższy obowiązek dotyczy zarówno czynności zwykłego zarządu, jak i czynności przekraczających zwykły zarząd.

### 3. Zarząd sukcesyjny w spółce cywilnej

#### 3.1. Zasady ustanawiania zarządu sukcesyjnego

Ustawa zawiera rozwiązania umożliwiające ustanowienie zarządu sukcesyjnego przedsiębiorstwem również w przypadku, gdy przedsiębiorca prowadził działalność gospodarczą w formie spółki cywilnej. Ustanowienie zarządu sukcesyjnego jest dobrowolne, niemniej jednak w przypadku jego ustanowienia, jak wskazano w pkt 3.2., należy uznać, iż przepisy Ustawy stanowią *lex specialis* w stosunku do art. 872 k.c.

Zgodnie z treścią art. 8 w zw. z art. 12 Ustawy zarządca sukcesyjny może zostać ustanowiony za życia zmarłego współnika przez jego samego ze skutkiem *pro futuro* lub po śmierci tego współnika przez podmioty wskazane w art. 12 Ustawy. Nadmienić należy, że norma prawna z art. 12 Ustawy dopuszcza możliwość ustanowienia zarządu sukcesyjnego przez osoby, które nie dysponują formalnym potwierdzeniem ich praw do spadku, co ma zapewnić niezwłoczną kontynuację działalności gospodarczej zmarłego. Tym samym przed zakończeniem postępowania spadkowego uprawnienie do powołania zarządcy sukcesyjnego przysługuje osobie, która jest prawdopodobnym właścicielem przedsiębiorstwa w spadku, a do momentu powoływania zarządcy sukcesyjnego nie

---

<sup>22</sup> A. Nowacki [w:] *Kodeks...*, komentarz do art. 872 k.c., teza 9.

zbyła prawa do ww. przedsiębiorstwa. W przypadku powołania zarządcy sukcesyjnego przez przedsiębiorcę zarząd sukcesyjny zostaje ustanowiony z chwilą śmierci przedsiębiorcy, o ile przedsiębiorca złożył wniosek o wpis do CEIDG powołanego przez niego zarządcy sukcesyjnego. W przypadku braku złożenia takowego wniosku powołanie zarządcy nie będzie skuteczne. Jednocześnie, jak wskazuje J. Bieluk<sup>23</sup>, interpretując dosłownie art. 9 Ustawy wyłącznie niezłożenie wniosku przez przedsiębiorcę, a nie niedokonanie wpisu zarządu sukcesyjnego do CEIDG powoduje, że zarząd sukcesyjny nie może być ustanowiony przez samego przedsiębiorcę. Innymi słowy, dla ustanowienia zarządu sukcesyjnego konieczne i wystarczające, zgodnie z literalnym brzmieniem art. 9 Ustawy, jest złożenie prawidłowego wniosku przed śmiercią przedsiębiorcy. W przypadku braku ustanowienia zarządu przez przedsiębiorcę zarządca sukcesyjny może zostać powołany jedynie przez podmioty wskazane w art. 12 Ustawy w terminie dwóch miesięcy, liczonych co do zasady od dnia śmierci przedsiębiorcy, a jeżeli akt zgonu nie zawiera daty zgonu albo chwila śmierci została oznaczona w postanowieniu stwierdzającym zgon – od dnia znalezienia zwłok przedsiębiorcy albo uprawomocnienia się postanowienia stwierdzającego zgon. W przypadku powołania zarządcy sukcesyjnego na podstawie art. 12 Ustawy do ustanowienia zarządcy sukcesyjnego dochodzi z momentem wpisu zarządcy do CEIDG.

### 3.2. Treść umowy spółki cywilnej a możliwość wejścia spadkobierców do spółki

#### 3.2.1. Zastrzeżenie przez wspólników możliwości wejścia spadkobierców do spółki

Zgodnie z art. 46 Ustawy w przypadku, gdy w umowie spółki cywilnej zastrzeżono, że spadkobiercy wspólnika wejdą do spółki cywilnej na miejsce zmarłego wspólnika i został ustanowiony zarząd sukcesyjny, prawa spadkobierców wspólnika w spółce wykonuje zarządca sukcesyjny. Artykuł 46 Ustawy nie odnosi się do momentu wejścia spadkobierców do spółki cywilnej w miejsce zmarłego wspólnika, toteż zasadnym wydaje się przyjęcie, że nastąpi to z chwilą otwarcia spadku, czyli z chwilą, z którą spadkobiercy nabywają spadek (art. 925 k.c.).

Dokonując analizy ww. normy prawnej, należy rozważyć relację art. 46 Ustawy oraz art. 872 k.c. Wydaje się, że w zakresie, w jakim obie normy prawne regulują tę samą materię, art. 46 Ustawy stanowi przepis *lex specialis* w stosunku do art. 872 k.c. Za postawieniem ww. tezy przemawia fakt, iż zakres przedmiotowy Ustawy jest węższy niż zakres przedmiotowy postanowień k.c. odnośnie funkcjonowania spółki cywilnej. Co więcej, Ustawa jest nowym aktem prawnym wprowadzonym do polskiego porządku prawnego w celu ułatwienia kontynuacji działalności przedsiębiorstwa zmarłego przedsiębiorcy, w tym również działalności prowadzonej w ramach spółki cywilnej. Niezależnie od powyższego, wydaje się, że w zakresie nieuregulowanym w Ustawie zastosowanie będzie miał przepis art. 872 k.c.

---

<sup>23</sup> J. Bieluk, *Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz*, Legalis/el. 2019, komentarz do art. 10 Ustawy, teza 3.

W przypadku, gdy zarządca sukcesyjny został powołany w ten sposób, że przedsiębiorca wskazał osobę, która będzie pełnić funkcję zarządcy sukcesyjnego po jego śmierci lub wskazał, że z chwilą jego śmierci prokurent stanie się zarządcą sukcesyjnym, przepis art. 46 Ustawy nie budzi wątpliwości. W takiej sytuacji prawa spadkobierców wspólnika spółki cywilnej wykonywać będzie zarządca sukcesyjny, a nie przedstawiciel spadkobierców, o którym mowa w art. 872 k.c. Taka sama sytuacja zaistnieje w przypadku, gdy zarządca sukcesyjny zostanie ustanowiony zgodnie z art. 12 Ustawy, zaś przed ustanowieniem zarządcy sukcesyjnego nie zostanie wskazany przez spadkobierców przedstawiciel, o którym mowa w art. 872 k.c. Wątpliwości interpretacyjne powstają w przeciwnym przypadku, tj. gdy po śmierci spadkodawcy wskazano przedstawiciela spadkobierców, o którym mowa w art. 872 k.c., a następnie ustanowiono zarządcę sukcesyjnego. Jak wskazano w uzasadnieniu do Ustawy, ustanowienie przedstawiciela, o którym mowa w art. 872 k.c., będzie możliwe: „dopiero po uzyskaniu prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku albo aktu poświadczenia dziedziczenia”<sup>24</sup>, czyli zazwyczaj jako pierwszy zostanie ustanowiony zarządca sukcesyjny. Pomimo powyższego wydaje się, iż nie można wykluczyć sytuacji, w której spadkobiercy przed upływem czasu, w którym można ustanowić zarząd sukcesyjny na podstawie art. 12 Ustawy, powołają (po sporządzeniu aktu poświadczenia dziedziczenia przez notariusza) przedstawiciela, o którym mowa w art. 872 k.c., a dopiero potem zarządcę sukcesyjnego. W takim przypadku pojawiają się dwa problemy. Pierwszy – który z tych podmiotów ma wykonywać prawa w spółce cywilnej i drugi – co się dzieje z podmiotem, który tego prawa nie ma, co ma szczególne znaczenie w przypadku przedstawiciela z art. 872 k.c.

W pierwszej kwestii literalne brzmienie art. 46 Ustawy wskazuje, iż prawa spadkobierców wspólnika powinien wykonywać zarządca sukcesyjny, natomiast co do drugiej Ustawa nie określa wpływu ustanowienia zarządcy sukcesyjnego na zakres umocowania wcześniej ustanowionego przedstawiciela spadkobierców, o którym mowa w art. 872 k.c., tj. czy ww. uprawnienie wygasa, czy może jest zawieszane do dnia wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego. Warto zaznaczyć, że w pierwotnym projekcie znajdował się art. 35 projektu Ustawy, który to artykuł regulował tematykę wskazaną w obecnym art. 46 Ustawy. Wskazywał on, że zarządca sukcesyjny mógł wykonywać prawa spadkobierców wspólnika w spółce wyłącznie, o ile spadkobiercy nie wskazali spółce osoby, o której mowa w art. 872 k.c. A więc projekt Ustawy dawał prymat przedstawicielowi z art. 872 k.c. Ostatecznie jednak uchwalony został art. 46 Ustawy w obecnym brzmieniu, z którego można wnioskować, że w przypadku ustanowienia zarządcy sukcesyjnego to on powinien wykonywać prawa w spółce cywilnej. Wniosek taki jest uzasadniony również faktem, że Ustawa przewiduje zasadę jednego przedsiębiorstwa w spadku. Oznacza to, że całość przedsiębiorstwa spadkodawcy powinien być w rękach zarządcy. W praktyce występują sytuacje, w których przedsiębiorca prowadzi działalność indywidualnie, a oprócz tego jest członkiem spółki cywilnej.

<sup>24</sup> Projekt ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej wraz z uzasadnieniem, druk nr 2293, Sejm VIII kadencji, <<http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/E92FE584749E0DD6C12582410036F249/%24File/2293.pdf>>, [dostęp: 21.6.2020 r.].



Gdyby zatem w takiej sytuacji dać prymat przedstawicielowi z art. 872 k.c., to okazałoby się, że po śmierci przedsiębiorcy jego przedsiębiorstwem w spadku zarządzałyby dwa podmioty: udziałem w spółce cywilnej przedstawiciel z art. 872 k.c., zaś w pozostałym zakresie zarządca sukcesyjny. Przyjęcie poglądu, że art. 46 Ustawy przewiduje prymat zarządcy sukcesyjnego, pozwala uniknąć takiej sytuacji.

Odnosząc się do drugiego z problemów, tj. skutków ustanowienia zarządcy sukcesyjnego dla dalszego bytu przedstawiciela z art. 872 k.c., to Ustawa nie określa skutków tej sytuacji. Dlatego też, z uwagi na fakt, iż zarząd sukcesyjny jest instytucją tymczasową, zasadnym wydaje się *de lege ferenda* uregulowanie wpływu ustanowienia zarządu sukcesyjnego na instytucję przedstawiciela spadkobierców, o której mowa w art. 872 k.c. i dookreślenie, czy we wskazanej powyżej sytuacji umocowanie ww. osoby wygasa, czy może jest wyłącznie zawieszona.

Na marginesie zaznaczyć należy, iż do czasu ustanowienia zarządu sukcesyjnego tudzież wskazania osoby, o której mowa w art. 872 k.c., pozostali wspólnicy spółki mogą sami podejmować wszelkie czynności w zakresie prowadzenia spraw spółki. Zatem z korzyścią dla spadkobierców jest jak najszybsze ustanowienie zarządu sukcesyjnego tudzież w przypadku braku ustanowienia ww. zarządu wskazanie osoby, o której mowa w art. 872 k.c.

### 3.2.2. Brak zastrzeżenia przez wspólników możliwości wejścia spadkobierców do spółki

W przypadku, gdy nie zastrzeżono, że spadkobiercy zmarłego wspólnika wejdą do spółki w jego miejsce, zastosowanie ma art. 47 Ustawy. Wskazana norma prawna wyraźnie modyfikuje przepisy k.c. Przed wejściem w życie Ustawy, w przypadku braku zastrzeżenia w treści umowy spółki cywilnej lub stosownej uchwały o wejściu spadkobierców zmarłego wspólnika do spółki, spadkobiercy nie mieli możliwości zarówno wejścia do spółki cywilnej jako tzw. wspólnik zbiorowy, jak również ubiegania się o to. Obecnie, na gruncie art. 47 Ustawy, niezwłocznie po ustanowieniu zarządu sukcesyjnego, zarządca sukcesyjny powinien zawiadomić pozostałych wspólników o ustanowieniu zarządu sukcesyjnego i wystąpić do nich, w formie pisemnej, o wyrażenie zgody na wejście spadkobierców zmarłego wspólnika do spółki. Wydaje się, że ww. pismo powinno być wysłane w sposób analogiczny do tego, jaki wskazano w art. 133 Ustawy z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego<sup>25</sup>, określającym sposób doręczeń przedsiębiorcom wpisanym do CEIDG pism procesowych i orzeczeń, czyli co do zasady na adres podany w CEIDG. Spadkobiercy zmarłego wspólnika nie mogą osobiście wystąpić do pozostałych wspólników o wyrażenie ww. zgody. Zgodnie z literalnym brzmieniem art. 47 Ustawy powyższe uprawnienie przysługuje wyłącznie zarządcy sukcesyjnemu. Wspólnicy spółki cywilnej w terminie 14 dni od dnia odbioru ww. pisma mogą wyrazić zgodę lub sprzeciw na wejście spadkobierców zmarłego wspólnika do spółki, przy czym, jeśli dany wspólnik nie wyrazi sprzeciwu w ww. terminie, w formie pisemnej, przyjmuje się, że wyraził on zgodę na wejście

<sup>25</sup> Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2019, poz. 1460, tekst jedn. ze zm.).

spadkobierców zmarłego wspólnika do spółki cywilnej. Wejście spadkobiercy zmarłego wspólnika do spółki cywilnej (jako tzw. wspólnik zbiorowy) nastąpi, o ile żaden z pozostałych wspólników spółki nie złoży sprzeciwu.

Jak wskazuje J. Bieluk<sup>26</sup>, norma prawna z art. 47 Ustawy jest nieprecyzyjna i może budzić wątpliwości interpretacyjne w sytuacji, gdy zarządca sukcesyjny nie uzyskał w ww. 14-dniowym terminie wyraźnego oświadczenia pozostałych wspólników odnośnie ich sprzeciwu lub zgody na wejście do spółki spadkobierców zmarłego wspólnika. Zdaniem wskazanego autora powyższe wynika z faktu, iż domniemanie wskazane w art. 47 Ustawy jest wzruszalne. Tym samym, jeśli zostanie doręczony zarządcy sukcesyjnemu sprzeciw w późniejszym terminie (w terminie 30 od otrzymania stosownego pisma od zarządcy sukcesyjnego), zdaniem J. Bieluka uprawnienie do wstąpienia do spółki nie powstaje<sup>27</sup>. Wydaje się, iż art. 47 Ustawy zdanie drugie powinno się interpretować w powiązaniu z art. 61 § 1 k.c., określającego chwilę złożenia oświadczenia woli. Zgodnie z ww. normą prawną, opierającą się na teorii doręczenia, oświadczenie woli, które ma być złożone innej osobie, jest złożone z chwilą, gdy doszło do niej w taki sposób, że mogła zapoznać się z jego treścią. Konsekwencją ww. normy prawnej jest uznanie, że dopóki oświadczenie, które ma być złożone innej osobie, nie dojdzie do adresata w sposób umożliwiający zapoznanie się z jego treścią, oświadczenie nie zostało złożone<sup>28</sup>. Tym samym oświadczenie spadkobiercy o wyrażeniu sprzeciwu powinno zostać doręczone zarządcy sukcesyjnemu najpóźniej w terminie 14 dni od dnia otrzymania przez danego wspólnika pisma zarządcy w przedmiocie wyrażenia zgody na wejście spadkobiercy zmarłego wspólnika do spółki. Sprzeciw złożony po upływie ww. terminu należy uznać za nieskuteczny.

Zaznaczyć należy, iż w razie braku ww. sprzeciwu wejście spadkobierców do spółki nastąpi z mocą wsteczną, tj. od chwili śmierci zmarłego wspólnika, a nie od upływu terminu na wniesienie przedmiotowego sprzeciwu. Biorąc pod uwagę fakt, iż do czasu wyrażenia wyżej wymienionej zgody lub upływu terminu na jej wyrażenie pozostali wspólnicy mogą sami podejmować wszelkie czynności w zakresie prowadzenia spraw spółki, ww. rozwiązanie w konkretnych okolicznościach stanu fatycznego może być dla spadkobierców niekorzystne. Nie można bowiem wykluczyć sytuacji, że ww. okresie pozostali wspólnicy podejmą czynności, których spadkobiercy nie będą aprobować.

### 3.2.3. Rozwiązanie spółki cywilnej

Należy zaznaczyć, iż Ustawa reguluje sytuację spółki dwuosobowej, w której nie uregulowano, zgodnie z art. 872 k.c., kwestii wstąpienia spadkobierców do spółki. W stanie prawnym sprzed wejścia w życie Ustawy w ww. sytuacji spółka cywilna wraz ze śmiercią wspólnika uległaby rozwiązaniu. Art. 48 Ustawy wprowadza zaś możliwość kontynuacji spółki cywilnej, pomimo że na skutek śmierci wspólnika / wspólników w spółce tej pozostał jeden wspólnik. Otóż, jeśli zarząd sukcesyjny nie zostanie ustanowiony

<sup>26</sup> J. Bieluk, *Ustawa...*, komentarz do art. 47 Ustawy, teza 4.

<sup>27</sup> J. Bieluk, *Ustawa...*, komentarz do art. 47 Ustawy, teza 4.

<sup>28</sup> P. Sobolewski [w:] *Kodeks ...*, komentarz do art. 61 k.c., teza 2.

w terminie wskazanym w art. 12 ust. 10 Ustawy, tj. w terminie 2 miesięcy od dnia śmierci wspólnika (a jeżeli akt zgonu nie zawiera daty zgonu albo chwila śmierci została oznaczona w postanowieniu stwierdzającym zgon – od dnia znalezienia zwłok przedsiębiorcy albo uprawomocnienia się postanowienia stwierdzającego zgon), spółka cywilna ulega rozwiązaniu wraz z upływem ww. terminu. Z kolei, jeśli w tym terminie został ustanowiony zarząd tymczasowy, art. 46 i art. 47 ust. 1 i 2 Ustawy stosuje się odpowiednio. Jeśli jedyny wspólnik spółki cywilnej zgłosi sprzeciw co do wyrażenia zgody na wstąpienie spadkobierców zmarłego wspólnika do spółki, spółka cywilna ulegnie rozwiązaniu z chwilą złożenia ww. sprzeciwu. Jednocześnie, jako że Ustawa nie określa skutków rozwiązania spółki cywilnej, we wskazanej powyżej sytuacji zastosowanie powinien mieć art. 875 k.c. Należy zwrócić uwagę, iż na gruncie Ustawy okres funkcjonowania spółki cywilnej z jednym wspólnikiem ulegnie przedłużeniu do czasu upływu terminu wskazanego w art. 12 ust. 10 Ustawy również w przypadku, gdy umowa spółki cywilnej nie przewiduje możliwości wstąpienia spadkobierców zmarłego wspólnika w jego miejsce, a zarząd sukcesyjny nie zostanie finalnie ustanowiony. W uzasadnieniu do Ustawy wskazano, że utrzymanie bytu prawnego spółki w przypadku pozostania w niej na skutek śmierci tylko jednego wspólnika nie stanowi *novum* w prawie polskim, dlatego że podobne rozwiązanie funkcjonuje na podstawie art. 98 § 2 k.s.h. w przypadku śmierci partnera w spółce partnerskiej. Należy jednak zwrócić uwagę, iż spółka partnerska jest jednostką organizacyjną, o której mowa w art. 33<sup>1</sup> k.c., wyposażoną w podmiotowość prawną, podczas gdy spółka cywilna jest wyłącznie umową zobowiązującą zawartą pomiędzy dwoma lub więcej podmiotami, a jej zawarcie nie kreuje nowego bytu prawnego.

#### 4. Wnioski

Wprowadzone Ustawą rozwiązania dotyczące spółki cywilnej należy ocenić pozytywnie. Na taką ocenę zasługuje w szczególności rozwiązanie umożliwiające spadkobiercom zmarłego wspólnika wejście do spółki cywilnej w miejsce spadkodawcy w przypadku, gdy wspólnicy nie zastrzegli takiej możliwości. Powyższe wynika z faktu, iż brak zastrzeżenia możliwości wejścia spadkobierców do spółki cywilnej bardzo często jest wynikiem braku planowania sukcesji przedsiębiorstw, a nie chęcią pozbawiania przez spadkodawców możliwości kontynuacji ich działalności przez spadkobierców. Należy jednak zaznaczyć, iż wprowadzone Ustawą rozwiązania są bardzo lakoniczne, w związku z czym w praktyce podczas ich stosowania wystąpi szereg problemów interpretacyjnych.

## Bibliografia

### Literatura

- Bieluk J., *Ustawa o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej. Komentarz*, Legalis/el. 2019.
- Fuchs D., *Możliwość wykluczenia współnika w spółce cywilnej*, „Monitor Prawniczy” 1997, nr 5.
- Herbert A. [w:] *System Prawa Prywatnego. Prawo spółek osobowych. Tom. 16*, red. A. Szajkowski, Legalis/el. 2016.
- Jara Z. [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. Z. Jara, Legalis/el. 2020.
- Jeziorno J. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Legalis/el. 2019.
- Nowacki A. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Legalis/el. 2020.
- Pabis R. [w:] J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, K. Oplustil, R. Pabis, A. Rachwał, M. Spyra, G. Suliński, M. Tofel, M. Wawer, R. Zawłocki, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Legalis/el. 2020.
- Pietrzykowski K. [w:] *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450–1088*, red. K. Pietrzykowski, Legalis/el. 2018.
- Sobolewski P. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Legalis/el. 2020.
- Sójka T. [w:] *Kodeks cywilny. Tom III. Komentarz. Art. 627–1088*, red. M. Gutowski, Legalis/el. 2019.
- Szyszko R. [w:] *Kodeks cywilny. Tom III. Komentarz. Art. 627–1088*, red. M. Gutowski, Legalis/el. 2019.
- Uliasz R. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załuski, Legalis/el. 2019.

### Akty prawne

- Projekt ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej wraz z uzasadnieniem, druk nr 2293, Sejm VIII kadencji, <<http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/E92FE584749E0DD6C12582410036F249/%24File/2293.pdf>>, [dostęp: 21.6.2020 r.].
- Ustawa z 15.9.2001 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. 2019, poz. 505, tekst jedn. ze zm.).
- Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2019, poz. 1460, tekst jedn. ze zm.).
- Ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2019, poz. 1145, tekst jedn. ze zm.).
- Ustawa z 5.7.2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw (Dz.U. 2021, poz. 170, tekst jedn. ze zm.).